

UNITÁRIUS ÉLET

XIV. EVFOLYAM, 7. SZÁM

1960. JÚLIUS HO

„Arassatok kegyelem szerint“

(Hoseás X. 12.)

Az unitárius életszemléletben teológiailag a kegyelem és a szeretet egyenlőségjellel kapcsolódnak egymáshoz. Azért mi szívesebben használjuk a szeretet kifejezést. Istennek irántunk való kegyelme helyett a velünk szemben megnyilatkozó atyai szeretetét emlegetjük inkább, mert úgy tanultuk Jézustól, hogy Isten lényé a szeretet. A vallásos irodalom legszébb termékei közé tartoznak azok a gondolatfejtések, melyekkel az idők rendjén az emberiség ihletettjei azt igyekeztek megfogalmazni, hogy Isten milyen határtalan szeretettel van irányunkban. Ezek között, értelem szempontjából, a legmélyebb ez az újtestamentumi meghatározás: „Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött fiát adta.”

Ha ebbe az ótestamentumi igébe: „Arassatok kegyelem szerint” — unitárius értelmezésünk és hitünkben folyóan a „kegyelem” kifejezést behelyettesítjük az evangéliumi „szeretettel”, egyszerre kitágul az értelem s jótékonyan árad szét és lepi el — a szó egyenes értelmében — az egész világot. „Arassatok szeretet szerint!” Nem is lehetne másképp aratni, csak szeretettel. Ugyanis az ember csak azt arathatja, amit gondos munkája nyomán, az isteni szeretet serkentésére a föld megtermett. Milyen határtalan szeretet melengeti a vetések életét a természet örök rendjében, míg az ugar rögei között a búzaszemekből érett kalász lesz! Mennyi gyöngédség van a késő őszi napsugarakban, ahogy a hűvös éjszakák után a déli órákban jótékony energiáikkal erősítgetik, készítgetik a csírába szökent vetéseket a zord téli hónapok nagy próbáira! Milyen siető szeretettel húzza az ég felé a zöld búzamezőket a májusi meleg életerejé, hogy alig néhány hét alatt végbemenjen a szemünk előtt a mindennapi kenyér drága csodája: a zöld tengerré duzzadt kalászokat bearanyozza a júniusi nap sugara. A természet életében ez a folyamat, mely a csírábredéstől a viaszérésig történik, nem egyéb, mint a szeretet hőskölteménye, melyet a megtermékenyült élet szemünk láttára és fülünk hallatára zeng újra minden esztendőben. Isten a szeretet erejével készíti el vetéseinket az aratásra, hogy mi is „szeretettel arassunk”. Ne is illessen soha senki ember egyetlen kalászt sem, ha nem szeretettel nyúl feléje! Szeretettel minden búzaszem iránt, hogy a föld terméséből, Isten áldásából, egy szem se vesszen el.

És amíg ott kint a mezőkön a szeretet szerint folyik az aratás, önkéntelenül is gondolunk arra, hogy a falvak és városok belterületein is éppen most ment végbe egy másik aratás. Befejeződött az iskolai év. Egy-egy kéve búza minden bizonyítvány, vagy éppen már telített hombár minden diploma, mellyel gyermekeink életében lezárult ismét egy év, vagy véget ért az egyetemi idő. Milyen türelmes és áldozatos szeretet érlelte ezeket a vetéseket is! A szülők munkáját egész éven át öntuadtossá tette és megkönnyítette a tudat, hogy gyermekeik boldog jövőjét alapozzák meg mindennap. A nevelők és oktatók lelkét, mint valami jóságos tüzzel hevített martinkemencét, szakadatlan izzásban tartotta a gyermekekkel szemben megnyilvánuló türelmes szeretet. Mert a lélekhez ne nyúljon soha senki, akiben a türelmesség lelke nincsen elég éberen. A meggazdagodott értelem, a felgyülemlett tudás és ismeret, a kitágult látókör egy iskolai év magvetésének learatott és betakarított termése. Jövendő nemzedékek lelki kenyere, mely az alázatos szeretet erejében termékenyült meg s annak melegében érett be. Iskolai évzárók ünnepélyein elhangzott beszámolókból milyen jó volt hallani és megtudni, hogy eredményes vetésünk és gazdag aratásunk volt ebben az évben is.

Közben a figyelmünk önkéntelenül is terelődik oda, arra a mezőre, melynek roppant aratását a statisztikai adatok fogják kévébe: ezekben a napokban zárult gazdasági életünk első féléve. Micsoda termés itt is! A dolgozók a munka minden vonalán túlteljesítették az előirányzott százalékokat. Erősödik, izmosodik népünk. Közösségi életünk eredményei egyre többet ígérőbbek lesznek, mert szeretet szerint vetünk és így nem is arathatunk másként, csak szeretet szerint. Legyen lelki megnyugvás belőle a békességben dolgozó embernek és legyen hála érte a szeretet Istenének.

Pethő István püspöki helynök

Az emberi jogok védelmében

A dél-afrikai kormányzatnak a faji megkülönböztetésre irányuló intézkedései ellen napról napra mind szélesebb körben hangzik föl a világ közvéleményének tiltakozó szava. Az emberi jogok deklarációja, amelyet az Egyesült Nemzetek Szervezetében tömörült valamennyi állam aláírásával szentesített, harmadik cikkelyében kimondja, „Mindenkinek joga van az élethez, a szabadsághoz és személyének biztonságához”. — Ezeket a — mondhatnók evangéliumi csengésű — szavakban foglalt tételket hazudtolja meg eljárásával az a kormányzati politika, amely az emberi jogok „osztogatás”-át a testbőr színének milyenségétől teszi függővé. — Az említett nyilatkozat negyedik cikkelyében azt is megállapítja: „Senkit sem szabad rabszolgának tekinteni és a rabszolgáltatást minden formájában meg kell szüntetni”.

Nem kell-e megdöbbenünk azon, hogy még napjainkban is akadjon államhatalom — miként a dél-afrikai kormányzat — amely faji elvakultságból és üzleti mohóságból, alacsonyabbrendű, amolyan „adom-veszem” árucikként kezeli az emberek százazreit, abból az egyszerű okból, hogy testük bőrének színe történetesen nem fehér.

Ennek a, keresztény életszemlélet alapelveit megcsúfoló és általános emberi szempontból alantas szellemnek a megnyilatkozása ellen foglalt állást legutóbb, többek között az ausztráliai melbourne-i unitárius gyülekezet is.

A tiltakozást eljuttatták a dél-afrikai és az ausztráliai kormányhoz, valamint az ottani sajtóhoz is.

Ausztráliai hittestvéreink a faji elnyomatást megbélyegző tiltakozását az a történelmi hagyományokban gyökerező unitárius szellem sugallta, amelynek egyik legkiemelkedőbb képviselője, fáklyahordozója az a Parker Tivadar volt, aki annak idején az „Emberi jogok”-ról szóló kitűnő munkájával a faji egyenjóság biztosítása érdekében indított és a rabszolgaság intézményeinek megszüntetésére irányuló mozgalom egyik legjelesebb úttörőjévé vált, s akinek emléke előtt ebben az évben hódol a haladó szellemű emberiség, halálának százéves fordulója alkalmából.

Az esszeusok

(II.) A múltkoriban néhány bevezető mondatot írtunk ezen a címen. Most egy lépéssel tovább megyünk. Újra hangsúlyozva, hogy az esszeusok a lelkek előkéstől voltak az eljövendő Jézus Krisztus megértése érdekében, rámutatunk arra a szerepre, amelyet éppen a Máté szerinti evangélium létrejövételénél betöltöttek.

Emlékeztetünk arra, hogy Dávid királynak a többi között két olyan fia volt, akik az evangéliumokban is megemlítettek: Salamon és Nátán. Salamon, aki a „bölcst” jelzőt is megkapta, atyja — Dávid — halála után király lett, Nátán pedig ugyanebben az időben főpap. A négy evangélium közül kettő: a Máté és a Lukács szerinti evangélium közli Jézus őseit; azt a nemzetségtáblázatot, amelyből határozottan látni, hogy Jézus a Dávid házából származott. Emellett a közös vonás mellett azonban nagy eltérés is mutatkozik a két evangélium nemzetség-sorozatában. Az eltérés onnan van, hogy a Máté-evangélium a salamoni ágon, a Lukács-evangélium pedig a nátáni ágon való jézusi őseket sorolja fel. Tehát Jézustól vissza Dávidig nem is egyeztetik a két evangélium nemzetség-táblázata; Dávidtól Ábrahámig viszont szó szerint meg egyeznek, vagyis ugyanazokat az őseket sorolják fel. Máté azonban csak Ábrahámig, Lukács ellenben az Ábrahám előtti őseket is sorra veszi Nóén és Ádámon keresztül, el egészen az Istenig. Hogy ezzel mit akar mondani Lukács, most nem tartozik fejtegetésünk tárgyához. Máté evangéliuma 42 generációt említ, a Lukácsé pedig 77-et.

Máté evangéliuma 1,17 így hangzik: „Az összes nemzetség tehát Ábrahámától Dávidig tizennégy nemzetség, és Dávidtól a babiloni fogságra vitelig tizennégy nemzetség, és a babiloni fogságra viteltől Krisztusig tizennégy nemzetség.” Összesen tehát — könnyen megállapíthatjuk — háromszor tizennégy, azaz 42 nemzetség.

Nos, itt van az a pont, ahol a Máté-evangélium írója által követett módszer és az esszeusok „tudománya” összehasonlítható s ez rendkívül érdekes megállapításokat vet felszínre.

Közbevetve újra jegyezzük meg, hogy az esszeusok a Kr. előtti első században éltek virágkorukat, Jesu ben Pandira szellemi irányítása mellett s hivatásukat Jézus Krisztus eljövételével befejezték. Az, ami mint esszeuság tovább élt, már korszerűtlen dekadencia volt. „Tudományukat”, ami nem a mai intellektuális gondolkodás talaján termett, annak a kornak a teológiai intézetében, az úgynevezett beavatási — görögösen — mystérium iskolákban sajátították el. Miben állott ez a tudomány. Először is megismerték a héberség, illetve az ábrahámizmus szerepét Jézussal kapcsolatosan, mégpedig szellemi szemlélet útján, tehát nem az írott fejegyzésekből. Azt tapasztalták, s ezt tanították is: az isteni világ egy képességsírárt oltott bele Ábrahám-ba, mintegy a testi organizációjába, amely alkalmassá tette őt arra, hogy átélje önmagában az istenséget — természetesen még csak kezdeti formában. Ez különben egy rendkívül fontos kultúrtörténeti időpont, hiszen a régi korok legnagyobbjai csak úgy tudták átélni az istenséget, ha mintegy kiléptek önmagukból belső lelki és szellemi mivoltukkal. Ma az a korszerű és helyes, ha önmagunkban éljük át az istenséget. Az a képességsíra, melyet az isteni világ beleoltott Ábra-

hám testi organizációjába, generációkon keresztül a vérben öröklődik tovább — mondták az esszeusok, s 42 generáció kell ahhoz, hogy ez a maga teljességében kivirágozzék, hogy éretté váljék s gyümölcsöt hozzon az egész emberiség számára. Amikor ez a 42 generáció beteltnek mondható — Ábrahámától számítva — jön el az a valaki, aki magában kifejezésre juttatja, manifestálja azt a tiszta isteni csírat, amely Ábrahám-ba beleoltatott s amely alkalmassá teszi arra, hogy — teljes fenségében — átélje az istenséget önmagában. Ez lesz az Isten felkentje, a Messiás, a Krisztus.

Nem a levegőbe bámultak bele az esszeusok, amikor ennek hangot adtak. Magukban élték át, mégpedig úgy, hogy a szükséges iskolázással, a lelket megtisztító gyakorlatokkal — amely lelki gyakorlatokra nézve érdekes nyomokat tárhat fel az újabb kumrani leletek egyike-másika — kiküszöbölték magukból azt, amit őseiktől örökölték s így bennük tisztán az maradt meg, amit Istentől kaptak. Az esszeusok azt tapasztalták, hogy ennek eléréséhez 42 generáció hordalékát kell lehámozniuk magukról. Örökölt az ember vaiamit apjától, anyjától — mondták —, valamit nagyapjától, nagyanyjától s így tovább. Minél feljebb haladunk visszafelé magunkban az ősek során, annál kevesebb átörökölt tulajdonság található, akár jó, akár rossz legyen az, s a 42-ik generáción túl már semmi örökölt dolog nincs bennünk. Ezen a ponton megszűnik az átöröklésnek minden nyoma. Valójában a lelki tisztulásnak 42 fokozatán mentek keresztül az esszeusok, míg nem eljutottak oda, hogy semmi átöröklési ballaszt, semmi lelki teher, semmi mellékes dolog nem maradt már bennük, minden ilyet kiküszöbölték magukból s eljutottak odáig, hogy lényüknek bensejét, mintegy központi magvát rokonnak érezték az istenséggel, akiből származott. Ekkor már így szólott az esszeus-tanítvány: „Fölemelkedtem az én Istenemhez, amikor ezt a 42 fokot megjártam.”

A fenti fejtegetés mutatja az esszeus felfogást: 42 generáción keresztül a véren át való leáramlásban érik az isteni csíra, amely aztán gyümölcsöt teremhet az egész emberiség számára. S megfordítva; 42 generáción visszafelé menve lehet eljutni az istenséghez, ha megfelelő lelki tisztító gyakorlatok által ehhez a művelethez hozzálátunk.

Azt is mondhatjuk: az esszeusok nemcsak arra emlékeztek, ami velük történt születésük és haláluk között, hanem megszerezték a képességet annak átélésére, amit bennük az elődök jelentettek. Kiterjedt tehát az emlékezetük az ősek hosszú sorára, éppen 42 generációra. Mellékesen megjegyezhetjük, hogy a két-fajta embertípus közül — a prometheus és az epimetheus embertípus — az esszeusok nem az előrenéző, tehát nem a prometheus féle embert testesítették meg, hanem a visszanező, az epimetheus embert (lásd: Goethe Pandora-ját).

A Máté evangélium ennek az esszeus szemléletnek a jegyében keletkezett.

Nem rossz módszer ma arra törekedni, hogy legalább a magunk 20—30 vagy 70 esztendejének élményeit, cseményeit megvizsgáljuk, s ami nem jó, attól magunkat megtisztítani igyekezzünk. Mindannyiunkra ráférne?!

Bence Márton

LŐRINCZY GÁBOR, Lőrinczy Géza vecsési hittestvérünk fia, ifjú életének 25. évében tragikus körülmények között Budapesten meghalt. Az elhunytban id. Lőrinczy István ny. esperes-lelkész (Székelykeresztúr) és felesége unokáját gyászolják. Temetése június 16-án volt a farkasréti temetőben, nagy részvét mellett, Pethő István püspöki helynök és Huszti János pestlőrinci lelkész szolgálatával.

A rövid időközben immár másodízben

HALOTTAINK

súlyosan megpróbált gyászoló család mély bánatában őszinte szívvel osztozunk.

Gombos Zeteafia fiatal életének 21. évében elhunyt. A hamvasztás utáni gyászszertartást Huszti János pestlőrinci lelkész végezte. **Péterffy Szabolcs,** néhal

Péterffy Tamásnak, a „Góbé” néven ismert jeles székely írónak fia 52 éves korában meghalt. A rákoskeresztúri temetőben helyezték örök nyugalomra Bence Márton lelkész szolgálatával.

Duka János Bikafalván elhunyt. Az elhunytban Benkő János duna-tiszai közeli szórványegyházközségünk gondnokának felesége édesapját gyászolja „...Aki én bennem hisz, ha meghal is él.” (János 11:25).

Két év Európában. Harmadszor Afrikában

— Részlet A. Schweitzer „Életem és gondolatom“ (My life and thought) című önéletrajzi művéből —

Az Európában töltött két év nagy része az utazással telt el, felolvasásokat és orgonaelőadásokat tartottam. 1927. őszét és telét Svédországban és Dániában töltöttem. 1928. tavaszán és nyár elején Hollandiában és Angliában jártam; ősszel és télen Svájcban, Németországban és Csehszlovákiában. 1929-ben több előadás-körutat vállaltam Németországban.

Amikor nem utaztam, feleségemmel és gyermekemmel Königsfeld hegyi üdülőhelyén, a Fekete Erdőben vagy Strassburgban laktam. Sok munkát és gondot okozott nekem, hogy a lehető leghamarabb orvosokat és nővéreket találjak és küldjek Lambarénébe, hogy felváltsák azokat, akiknek vissza kellett térniük Európába hamarabb, mint gondolták volna, vagy azért, mert nem bírták a klímát, vagy családi körülmények miatt.

Európában minden szabad időmet arra fordítottam, hogy előkészítsem nyomtatásra könyvemet „Pál apostol miszticizmusá"-ról. Nem akartam harmadszor is magammal vinni a kéziratot Afrikába, és hamarosan újra otthonos voltam a témában. Fejezet fejezet után lassanként életrekeltem.

A „Pál apostol miszticizmusá"-nak utolsó fejezetét 1929. decemberében írtam meg egy hajó fedélzetén Bordeaux és Cape Lopez között, és az előszót a karácsony utáni napon annak a folyamgözösnek a fedélzetén, amely Lambaréné-be vitt engem, feleségemet, Dr. Anna Schweitzer-et és Miss Marie Seckes Secreter-t, akik a laboratóriumba jöttek dolgozni.

E harmadik megérkezésemkor, sajnos újra találtam építeni valót. Egy súlyos vérhas-járvány alkalmával, amely éppen akkor ért véget, amikor megérkeztem, a kórtermek túl kicsinek bizonyultak. Így az elmebeteg szomszédos épületét a vérhastól szenvedőknek kellett átadni, és egy újat kellett emelni az örülteknek.

Időközben szerzett tapasztalataink szerint az új célakat erősebbre, ugyanakkor világosabbra és levegősebbre készítettük, mint a régit. Ezután kellett még építenem egy nagy kórtermet elkülönített ágyakkal a súlyos esetek számára; egy levegős, ugyanakkor tolvajmentes élelmiszerraktárt és szobákat a bennszülött kórházi szolgáltnak. Ezt az egész munkát tizenkét hónap

alatt készítettem el a mi hűséges bennszülött ácsunk, Monenzali segítségével, kórházi munkám mellett.

Ugyanakkor egy nagy cement esővíz-gyűjtő medencével láttuk el a kórházat, és egy ugyanilyen anyagból készült levegős épülettel gazdagítottuk, amely ebédlő és közös szobaként szolgált nekünk.

Húsvét felé, sajnos feleségemnek vissza kellett térnie Európába, mivel érezte, hogy megviseli őt a klíma. Nyár folyamán egy új elzászi orvos, Dr. Neyländer érkezett meg. A kórház többszáz kilométeres körzetben ismertté vált. Emberek, akik hetekig utaztak, jönnek hozzánk operációra.

Európai barátok kedveségének köszönhető, hogy olyan műtőterem van birtokunkban, amely fel van szerelve minden szükségességgel, a gyógyszerárban megvan minden gyógyszer, amelyre szükségünk van, sőt a még gyakran drága gyógyszerek is, amelyek a gyarmati betegségek kezeléséhez szükségesek. Továbbá lehetővé teszi számunkra, hogy elegendő táplálékot adjunk annak a sok beteg embernek, aki túl szegény ahhoz, hogy saját ételmét megvásárolja. Így jó most Lambarénében dolgozni, annál is inkább, mert most elegendő doktorunk s nővérünk van ahhoz, hogy elvégezzék az összes tennivalókat, anélkül, hogy nekünk a végkimerülésig kellene dolgozni. Hogyan is tudnók eléggé megköszönni a kórház barátainak, hogy ilyen munkát tettek lehetővé. Mert a kórházban még kemény munka folyik, de nem múlja felül erőnket, mint azelőtt; esténként frissnek érzem magam arra, hogy szellemi munkával foglalkozzam. Nagyon gyakran ezt a szabadidőben végzett munkát félbe kell szakítsam napokra és hetekre, amikor annyi aggodalom tölt el a sebészeti és súlyosabb orvosi esetek miatt, hogy másra nem tudok gondolni az alatt az idő alatt.

Életemnek és működésemnek ez az egyszerű elbeszélése is, amelyet első irodalmi művemnek terveztem jelenlegi afrikai tartózkodásom alatt, több hónapra elhúzódik.

Fordította: Szigethiné Szabó Katalin

HÍREK

UNITARIUS VALLÁSOS FÉLÓRÁT közvetít a Petőfi-rádió augusztus 28-án, vasárnap dé. 8—8,30-ig, dr. Jakab Jenő hódmezővásárhelyi lelkész szolgálatával.

PETHŐ ISTVÁN püspöki helynök családi látogatásra a Román Népköztársaságba utazott.

JÓZSEF DEZSŐ ny. tanár fia, az „oktatásügy kiváló dolgozója", akinek nemrégiben Gyulán rendezett gyűjtőmennyiség képkilátsága emlékezetes sikert aratott, befejezte gyulai szörvanyunk történetének megírását.

KOZMA TAMÁS harmadéves teológiai hallgató fia június 24-én kitűnő eredménnyel letette az alapvizsgát, a Pethő István püspöki helynök elnöksége alatt álló vizsgabizottság előtt. A bizottság előadója: Ferencz József, a Teológiai Intézet igazgatója, egyházköri főgondnok, tagjai: Bence Márton, R. Filep Imre, Györfi István szakelőadó tanárok, az Egyházköri Tanács részéről Gyallay Domokos és dr. Nyiredy Géza fiaik voltak. — Részt vett a vizsgán dr. Gálfalvi István egyházköri főgondnok, valamint Miklós Károly és Szánthó Ferenc egyházi tanácsos fiaik is. Vizsgaeredményéért az Egyházköri Tanács Kozma Tamás fiát könyvvel jutalmazta. — Gratulálunk!

KISS ISTVÁN fia, gyulai szörvanyunk gondnoka, székely sakkbábulival szép sikert ért el a Budapesti Ipari Vásáron. Számos külföldi megrendelést szerzett. Afiának további sikereket kívánunk.

PETHŐ ISTVÁN püspöki helynök és Ferencz József egyházköri főgondnok

részt vett az Evangélikus Teológiai Akadémia június 18-i évzáró ünnepélyén.

KOLOZSVÁROTT általános vendiák találkozót tartottak a volt ottani unitárius kollégiumban végzett egykori diákok, dr. Kiss Elek püspök fiával élükön. A megjelent mintegy 70 vendiák társas vacsorán vett részt.

TÓFALVI SÁNDOR egyházi tanácsos fia a közelmúltban több székely népdalt énekelt a Magyar Tudományos Akadémián hangfelvétel céljából, nagy zeneköltőnk: Kodály Zoltán jelenlétében. Az érdekes jelenetet fényképen is megörökítették. Tófalvi fiát egyébként a Magyar Néprajzi Társaság nemrégiben tagjai közé választotta. — Gratulálunk.

NYUGDÍJALAP. 221.374—VIII. sz. csekkszámújára újabb az alábbi adományok érkeztek: néhai Székely Ferenc emlékére családja 250 Ft, Szántó Vilma 100 Ft, dr. Zsákó István 70 Ft, N. N. 50 Ft, Weltin Józsefné 6 Ft, Prágné, Pál Zsuzsa és dr. Salacz Aladárné 5—5 Ft, özv. Pál Miklósné és Pál Miklós 2—2 Ft, Kádár Gyula 30 Ft, dr. Salacz Aladárné 5 Ft, özv. Szabó Sándorné 20 Ft.

A HÖGYES ENDRE utcai templom orgonájára adakoztak: Gyallay Domokos és felesége, Tófalvi Sándor 100—100, Buksa Attila 70, id. Pethő István 60, özv. Szederjesi Zoltánné, Palotás

Györgyné 50—50, Borbély Pál 40, özv. Bogdán Józsefné, Szigeti Lászlóné, özv. Fekete Atalné, Biber Istvánné, Ivanics Sándorné, Szatmári Istvánné, Kolozsvári Andrásné, Imreh Károlyné, Nyúzó Gyuláné, Berde Lajos, Nyiredy Erzsébet, id. Nyiredy Géza 20—20, Pethő Katalin, Buksa Mihály, Harmos Árpád, özv. Leitheim Józsefné, Kutasi Eszter, dr. Merész Károlyné, özv. Szalay Lajosné, özv. Ispaiics Ferencné, dr. Simándi Tamás 10—10, dr. Papp Ádám 8, dr. Bajon Arminné 20, Fazekas Sándor 30, Csongvai Éva, Tófalvi Sándor 10—10, özv. Szántó Béláné, Benkő János 20—20, Csongvai Lajos 10, özv. dr. Gelei Józsefné 100, dr. Kiss Ferenc 10, N. N. 200, Szántó Vilma 900, dr. Kiss György 10, özv. Lovodics Imréné 50, Véssey Ernőné, Táborosi Jánosné, Medvei Lajos 10—10, id. Buzogány Lajos 25, Sipos Vilma 50, Miklós Károly 10, Buksa Mártika és Gyöngyike 15—15, Deák Erzsébet 10, id. Nyiredy Géza és felesége 50, Kiss Júlia, Pethő László 10—10, id. Pethő István 60, Ivanics Sándorné 20, dr. Zsákó István 50, dr. Balogh Pál 15, Szabó Kálmán 100, Borbély Pál 70, Deák Ferenc 40, dr. Kubacskehay Béla 30, Nagy Dezső 50, Deák Miklósné, Nyiredy Erzsébet, Pálfi Ilke, Csirmay György 10—10, Csücsi László, Nyiredy Szabolcs 20—20 Ft. A jószívű adakozókat szereti az Úr!

A lengyel áriánusok: A RAKÓWI KÁTÉ

A lengyel unitáriusok legfontosabb szimbolikus könyve, álláspontjuk legjelentősebb szellemi kifejezője a rakówi káté. E káté nem iskolai tankönyvnek készült, hanem felnőttek részére szerkesztődött. Összeállítói arra törekedtek, hogy nemcsak híveiket tanítsák, hanem a más hitűek, az orthodox protestánsok és a katolikusok meggyőzését is célul tűzték ki. Így sok benne a vitatkozás, az ellenvélemények cáfolására való törekvés. A nagy német dogmatörténész, Adolf von Harnack írja e kátéről a következőket: E káté középkori nominálizmus vonalán indul el, de a nominálizmus kétkedése nélkül, pozitív alapon. Nagy előnye, hogy a kérdéseket egyszerűsíti, a vallás és a világi tudományok között levő kapcsolatot tisztán megállapítja, a keresztény hagyományok nem befolyásolják munkájában. A vallást világosan, érthetően fejezi ki s így megszabadítja kora zavaros paradoxonjaitól és az azokban az időkben szokásos képektől. A szent írásnak s benne különösen az Újszövetségnek a jelentőségét kidomborítja. Ha a reformáció korábbi hajtásait azt mondták, hogy a biblia alapján állnak, akkor ez teljesen áll erre a kátéra is. A biblia mellett ismer még egy tekintélyt, a józan bíráló értelmet. Így a rakówi kátéről megállapítható, hogy valóban racionalista mű, de erős supranaturalis elemekkel egyesítve. A szociniánizmusnak nevezett teológiai irányzatnak legjobb szimbolikus írata, mert benne a teljesen kifejlődött és megérlelődött szociniánizmust ismerhetjük meg.

Harnack fentiekben idézett megállapításaihoz csak annyit tehetünk hozzá, hogy kritikai szellemével, korában haladó szemléletével, e káté a XVI. századi erdélyi tiszta unitarizmus mellett az unitárius gondolatnak legfontosabb alkotása. A Dávid Ferenc—Enyedi György és társaik által képviselt unitarizmust, már korai fejlődési szakaszában a jezsuita elnyomás megakadályozta egy ilyen éveken át érlelődött és alaposan átgondolt szimbolikus mű létrehozásában. Így e munkáé lett az a dicsőség — bár teológia tartalmában elmaradottabb a dávidi unitarizmushoz viszonyítva —, hogy a nyugati protestánizmus táborában évszázadokon át a haladó szellem, a vallási szabadgondolkodás forrásának és szent könyvének tekintésük.

A rakówi káté nem Socinus munkája, de azon Socinus vallási felfogása erősen visszatükröződik. Az ő szelleme nyilvánul meg elsősorban abban, hogy e káté türelmes a más véleményen levőkkel szemben. Ebben az értelemben mondja a káté egyik felelete a látható egyházzól: Minden egyház igaz, amely az üdvözítő tanításnak hódol és azt vallja. A káté szerkesztésében többen részt vettek, akik elsősorban Socinus hátrahagyott írásaira támaszkodtak és arra a lengyel áriánus közszellemre, mely a XVI. és XVII. század fordulóján a kiérlelődött lengyel unitarizmus közös tulajdona és kincse volt. A káté tényleges összeállítója Schmalcz, Völkel és Moskorzowski. Előbbi kettő, mint neve is mutatja, német származású, utóbbi pedig a magyar ex-katolikus püspök, Duditch András veje, világi ember, a lengyel parlament tagja. A káté lengyel nyelven először 1605-ben jelent meg, ezt követte a német nyelvű kiadás 1608-ban, végül pedig a véglegesnek tekinthető, és némileg módosított latin nyelvű szöveg, mely 1609-ben látott napvilágot, Rakowban.

Érdemes megemlíteni, hogy a lengyel nyelvű kátéból később még egy kiadás jelent meg, de latin nyelven; 1684-ig még további nyolc kiadásban látott napvilágot. Három kiadásban jelent meg holland és két

kiadásban német és angol nyelveken. 1612-ben megjelent e káté latin nyelvű kiadása az ifjúság számára, mely németül is kiadásra került. E német nyelvű kis kátét adta ki az erdélyi németajkú unitárius gyűlekezetekben való használatra új kiadásban a lengyel származású Rádeczki Bálint unitárius püspök, melynek egyetlen ismert példánya a nagyszebeni Bruckenthal Múzeum kincse: „Der kleine Katechismus zur Übung der Kinder in dem Christlichen Gottesdienst“, Clausenburg, 1620. E kiadás kéziratosa másolata a kolozsvári unitárius egyházi könyvtárban is fellelhető. A rakówi káté magyar fordításban nyomtatásban nem jelent meg. Több magyar fordítását ismerjük, melyek a latin nyelvű kiadások felhasználása alapján készültek. A fordítók nevét a szerénység nem jegyezte fel. A kéziratosa fordításokat egészen a XIX. század első tizedében használták egyes erdélyi unitárius gyűlekezetekben, s azokat csak az ún. Koncz Boldizsár-féle magyar nyelven kiadott káténk szorította ki a használatból.

A német nyelvű kiadást Schmalcz fordította, aki mint a wittenbergi egyetem egykori diákja, a wittenbergi egyetemhez címzett előszót is csatolt e munkához. Csak tíz év eltelté után jelent meg a wittenbergi teológiai fakultás nevében egy, az eredetinel kétszer hosszabb német nyelvű cáfolat Balduin Frigyes professzor tollából, Wittenbergben, 1619-ben, melyet egy év múlva egy latin nyelvű cáfolat is követett. A káté latin nyelvű kiadása Moskorzowski munkája, aki e munkát I. Jakab angol királynak akarta ajánlani. A király csak beleolvastott a kéziratba s a munkát sátrani eredetűnek mondta, kijelentette, hogy súlyosan megbüntetné a szerzőt, ha az kezei közé kerülne. A király javaslatára az angol parlament az angol földön terjesztett példányokat 1614 áprilisában nyilvánosan megégettette. E ténykedés e munkát az érdeklődés homlokterébe állította és mintegy másfél századon át a lutheránus és kálvinista szerzők hosszú sora foglalkozott annak cáfolásával. E cáfoló iratok sorából csak néhány szerző nevét említjük meg, a megjelenés helyének és évének feltüntetésével, míg a vitairatok hosszú címét elhagyjuk: Alting, Amsterdam, 1646; Alsted, Hannoveriae, 1652; Arnoldi, Franeker, 1654; Wren, London, 1660; Oeder, Frankfurt, 1689. Érdekes megemlíteni, hogy a jezsuita szerzők Lengyelországon kívül nem támadták a rakówi kátét, hanem agyonhallgatással védekeztek e mű szelleme ellen. Helyesen ismerték fel, hogy az unitárius gondolat elsősorban a protestáns orthodoxiának jelent veszedelemet.

A rakówi kátéről s annak forrásairól a vélemények megoszlanak. A bevezetésben említett véleményről eltérően, egy újabb kutató, Dunin-Borkowski, lengyel származású, német jezsuita, az 1930-as években megjelent több forrástanulmányában a Kátéban világi emberek bibliamagyarító törekvését látja, akik elsősorban az olasz humanizmus talajából kinőtt filozófiai és teológiai feltételezések körében mozogtak.

A rakówi káté, véleményünk szerint nemcsak dogmatikai vonatkozásban jelentett haladást a protestáns orthodoxia tanításával szemben, hanem, ahogyan azt Wilbur is helyesen hangsúlyozza, gyakorlati vonatkozású tanításában is, mely a keresztény erkölcsi élet elveit szabályozta. A lengyel áriánusok erkölcsi és társadalmi vonatkozású tanításairól, mint azt már említettük, később még szólni fogunk.

Ferencz József

50 ÉVES ÉRETTSÉGI találkozóra gyűltek össze az 1910. évben a volt kolozsvári unitárius gimnáziumban végzett, s hazánkban élő öregdiákok június 26-án Budapesten. — A találkozóon megjelentek: dr. Imreh Dénes tb. ek. főgondnok, Balogh Gábor, Győri Béla, dr. Kovács Ákos, Nagy Tibor, dr. Pákey Lajos, Stieber Antal és Zsigmond József vendiákok, akik előzőleg részt vettek a Hőgyes Endre utcai templomunkban tartott istentiszteleten. Pethő

István püspöki helynök magasszárnyalású beszédében idézte az ősi iskolának az élet fejlődésével mindig lépést tartó haladó szellemét. A gyűlekezeti teremben később barátságos visszaemlékezésre összegyűlt diákokat dr. Imreh Dénes tb. egyházköri főgondnok, vendiák üdvözölte meleg szavakkal s kegyeletes szavakkal emlékezett meg az elhunyt tanárokról és diáktársakról. A megható találkozót a Pilvax étteremben meghitt hangulatú társaság követte, amelyen

vendégként részt vett a püspöki helynök is.

UNITÁRIUS ÉLET
Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Pethő István**.
Évi előfizetési díj 12 forint.
Budapest, IX., Hőgyes Endre utca 3.
Táv. : 137—186. Csekk. : 50 561.

606907/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest